

" - - När han till Örkenö kommer, varest snapphanarna icke allenast lärer hava sitt största retirade utan jämväl mästa rovet förvarat, låter han i hela socknen nederhugga allt mankön som kan gevär bära, skonar allenast kvinnokön och barnen men bränner upp gårdarna sedan boskapen och viktualiepersedlarna äro utburne och salverade, givandes allt övrigt vad där finns till skövling, dock att allt sker med god ordning för att Kungl, Maj:s rätta intention genom flykt icke eftersatt varder. Därifrån tager han sin marsche åt Immelsjön och Gemsjö socken, förfarandes med de trolösa snapphanar, som där finnas eller kunna attackera på hårdaste sätt så att andra av dessa exempel måge vakta sig till vara."

Ur Karl XI:s order från Ljungby den 19 april
1678 till överstelöjtnanten Gustav Hedefält.

MORDÄNGELN

Tortyr, omänskliga straffmetoder och kollektivstraff. Örkeneds ödeläggelse. Allt mankön dödas. Karl Tyrann.

Likt Herodes en gång, se därom Matteus 2: 16, utfärdade svenske kungen det inledande beryktade diktatet, om massmord på en hel sockens mankön, - utan dom och rannsakan! Vilka som var de "vice männen" bakom diktatet har aldrig utretts. Det räckte med att kampen hårdnat i motståndshäraderna, mellan gerillamännen och de svenska människojägarna och deras medlöpare under det tredje krigsåret. Delvis berodde det på att svenskarna, allt eftersom tiden gick, studerade ut nya raffinerade metoder för dödsstraffens verkställande.

Charles Sørensen berättar i sina episodnoteringar 1678: "Den svenske Konge fastsatte derfor strænge Straffe for de fangne Snaphaner; en af de barbariske var Spidning paa gloende Jærn. Blev en Snaphane truffen i det Sogn, hvor han var hjemmehørende, og bevistes det, att Befolkningen havde huset ham, skulde endvider hver tiende, ja undertiden hver tredie Mand efter Lodtrækning hænges. Som remeligt er, yndede Snaphanerne ikke den af Svenskerne indførte haarde Dødsstraf, hvorfor de tilfangetagne ogsaa gjærne - naar de kunde faa Lejlighed dertil - aflivede sig".

Om tiden medgav det, - hellre självmord än att falla levande i svenskarnas händer och bli genomstugna av "gloende Jærn", med fastnaglade händer över huvudet i ett träd eller en stång, - dess förinnan plågade på bestialiskt vis. Vittnesbörden, i den mån de inte är förtigna, talar för sig själv. I Färs härad blev några motståndsmän infångade. Fyra av dem lades på stegel och hjul, medan den femte, anföraren, fick underlivet uppskuret så att tarmarna föll ut - "at snaphanen fik benene i dem." Andra källor omtalar, att magen klämdes upp i bröstet mot halsen till dess den olycklige kvävdes. "- en anden slog de hul på siden og lod ham selv løbe tarmen af livet".

Sthen Jacobsen berättar i sin bok "Den Nordiske Kriigs Krønিকে" om vilka fruktansvärda straff som kunde drabba infångade friskyttar eller andra motståndare till den svenska herremakten. Än en gång återges här hans egna ord, ett i sanning sadistiskt avrättnings sätt: "Naar de Svenske udi denne winter (1678-79) finge fat paa nogle snaphaner, da først piinte de dem grueligen, brendte dem under födderne med gloende jern och satte dem siden en spidtz ind ved deriss ende och ud ved deriss nase; der effter sloge de dem fast til et trae med et søm igiennem begge deriss hender offuer deriss hoffuett och lode dem saa henge, indtill de døde". Således ännu ett exempel på den fasansfulla mordängeln, som gick över stora delar av Skånelands folk i den mån man inte lade sig på knä för ockupationsmakten.

I Osby ställdes inte mindre än femton infångade motståndsmän inför svensk krigsrätt i september månad 1678. Utan pardon dömdes samtliga till döden. Straffet verkställdes genom att deras lemmar, armar och ben, led för led slogs sönder varefter bröstkorget slogs in. Bödlarna tog därefter till yxan och skilde deras huvuden från kropparna. På väl synliga platser sattes därefter deras huvuden på störrar - andra till skräck och varnagel. Något monument som i vår tid minner om deras kamp finns ännu inte i Osby.

Då man inte kunde få tag i vissa motståndare verkställdes gärna kollektivstraff. Det hände till exempel i en socken att en svensk officer blev skjuten. Då garningsmännen var okända för svenskarna och ingen yppade något om dem brändes socknens hus och gårdar ner. De människor som inte hunnit sätta sig i säkerhet i de skyddande skogarna piskades ihjäl! "- - så som blifva vidh deres vanlige rätt, lagd och gamble privilegier och frijheder oturberede och obehindrede, - -".

- Vi minns väl orden på papperet i Roskilde!

Ett annat exempel kan vi hämta ur Karl XI:s direktiv i september 1677 att näpsa invånarna i Finja och Mölleröds socknar, sedan tre svenska drabanter försvunnit vid Mjölkaljunga. von Ascheberg fick nämligen då i uppdrag, att om drabanterna ej anträffades i livet skulle man sätta gårdarna i brand och slå ihjäl de bönder som påträffades. Någon undersökning om bakgrunden till försvinnandena, till exempel i form av drabanternas egen skuldbörda ansågs tydligen inte nödvändig! - De tillhörde herrefolkets ockupationsmakt och stod ovanför lagen.

De av svenskarna uppsatta bondevakterna i norra Skåne och Blekinge angreps av danska strövkårer och friskyttförband under februari månad 1677. Vakt efter vakt slogs ner och redan efter ett par veckor var så gott som hela detta säkerhetssystem eliminerat. Charles Sørensen berättar om styrkan av dessa friskyttavdelningar vid den här tiden i en notis från 1678. Vid tillfället var Ebbe Ulfeld "og nogle svenske Officierer paa Jagt ved Fjelkinge. De opdagede nogle Snaphaner, som de strax satte efter og forfulgte til Østerlöfs Sogn. Der stødte Svenskerne imidlertid samman med et Snaphanekorps paa omtrent 200 Mand under deres Anfører Major Henrik Ovesen Pflug, som strax bød Svenskerne til Kamp. Svenskerne retirerede øjeblikkelig indad Christianstad, men atter her gik det ud over Ebbe Ulfelds Folk, odet Snaphanerne toge fire af hans Tjenere til Fange."

Den 26 februari 1677 utfärdade svenske kungen ännu ett pardonsbrev. Enskilda motståndsmän drog i en del fall nytta av pardonserbjudandet, men det stora flertalet i de organiserade friskyttförbanden, tog ingen som helst notis om utsikterna till pardon för det som varit. Det skulle för många innebära alltför stora risker!

Under våren 1678 beslöt Karl XI att statuera exempel av annan art, när nu alla medel visat sig utan verkan i ansträngningarna att pacificera den motspänstiga partisanrörelsen. Överstelöjtnant Gustav Hedefält fick kungens uppdrag, att ruinera och bränna ner de värsta motståndsnästena i gränsocknarna mellan Blekinge och Skåne. I den omedelbara farozonen befann sig Örkened och Jämshög samt upprorsocknarna Näsrum och Gammalstorp.

En av de tongivande "vice männen" bakom kungens desperata order från sitt kvarter på Trolle-Ljungby, då enbart Ljungby, kan ha varit den oförsonlige och grymme generalmajoren Lübecker.

Hedefält, som var överstelöjtnant vid Dalregementet, skulle med 200 man tåga från sin förläggning i Vanneberga till Broby. Förstärkningar skulle tillstöta norrut från Osby och Broby där kaptenerna Kruse och Bratt förde befäl.

Svenskarna avsåg, att med en serie kniptångsmanövrer kringrädda de utpekade socknarna och helt isolera dem innan angreppen sattes in. Till denna följd utfärdade kungen samma dag flera order, som betydde att i första hand Örkened skulle avskäras från yttervärlden.

Kapten Knut Posse i Sølvesborg skulle sålunda med femtio man tåga till Jämshög över Gammalstorp. Under marschen skulle han uppbåda alla bönder som brukade ställa upp för att förfölja skogarnas motståndsmän. Från Jämshög skulle han bege sig till norra ändan av Immeln, där han skulle sammanträffa med Hedefält och andra kommenderingar. En annan avdelning om femtio man skulle bege sig till Ivetofta och där uppläsa kungens order, om "man ur huse" för att förfölja motståndarna. Denna trupp skulle därefter via Håkanryd, Näsrum och Vånga

sammanträffa med de övriga vid Immelns norra ända. Ännu en avdelning kommenderades till Österslöv, där även "man ur huse" kommenderades. De skulle därefter fortsätta norrut via Oppmanna, Påarp, Ingarp, Breanäs och Strönhult vid Immelns norra del. Styrkorna skulle dessutom understödjas av svenska bondeuppbåd, från de småländska gränsocknarna i Kinnevalds och Albo härader. Hedefälts drakoniska order gick ut på att sedan Örkened omringats, skulle hela den manliga befolkningen som kunde bära vapen dödas. Därefter skulle gårdarna länsas på djur och lösöre och brännas ner. Allt i förening med fri plundring och underförstått vad därtill hörde.

Ett autentiskt vittnesmål om aktionen finns i form av den då nyutnämnde löjtnanten Nils Skyttes anteckningar om sina och svenskarnas bravader. Skytte, som tydligen ej intog någon ledande befälsställning, tillhörde en av inringningsgrupperna. Han noterade följande:

"Aprilis 18 mönstrades vi af vår aldra mäktigste konung sjelf.
19 drogo vi med vår brigad på snapphane-partie åt öster och lågo om natten i Broby.
20 fördelte vi oss uti tre partier: Öfverstelieutnanten gick till Broby, Capitain Bratt till Ousby och Cap. Cruus stod stilla i Broby.
21 stodo vi stilla.
22 ryckte vi upp på alla 3 orter tillika att efter order uppbränna hel Örken socken, hvilka order också lyda att ihjälslå allt mankön emellan 15 och 60 år; och uppbrände jag med mina utcommenderade efter min specification näml: Kärraboda, Räftefta, Smålatorp, Månstorp, 2 möllor och 1 hus, dertill en gammal bonde caputerades, och lågo vi om natten i Lönsboda.
23 åter efter specifikationen uppbrände jag med mitt partie Grefveboda, Södra Hafhult, Norra Hafhult, Trölsatorp, Tjufön, Rumpebo, Kjättebo, Ulfshult, Torshult, Hanshult och blef då på 2 gårdar nära hela Örken afbränd och lågo vi om natten i Lönsboda.
24 till Östraby i Oppmanna.
26 till kvarteren i Wiby."

Trots allt hemlighetsmakeri kring mordbrännarfärden visste Örkenedsborna vad som var på färde. På snabba fötter ilade buden genom skogarna norrut till de ensligt belägna gårdarna och byarna. På hävdvunnet sätt tog folket i denna gränssocken sin tillflykt till de djupa och otillgängliga skogarna. Den gamle möllaren i Ekhults kvarn, som inte hunnit sätta sig i säkerhet, blev ihjälslagen utan förskoning. Samma öde rönnte hemmasonen Mons Olsön i Rönneboda. Svenska ryttare överraskade honom i hans fars gård och sköt honom där utan förbarmande, som det skadedjur han ansågs vara i svenskarnas ögon.

Alla Örkeneds gårdar med undantag för ett par jämnades de här båda dagarna med marken. De obarmhärtiga exekutorerna var sedan länge väl förtrogna med den röde hanens möjligheter i den vägen. Det var inga "rövare" eller "skogsbanditer" som den gången miste allt vad de ägde, utan oskyldiga och partisaner om vartannat, som, likt sina fäder, kämpat för en ide, men som förlorat den ojämna

kampen mot en övermäktig fiende. Vi i vår tid bör ära dessa våra anförvanter och gränsbor för det ställningstagande de gjorde, som bottnade i ett ärligt uppsåt och trohet mot det land de själva och deras fäder känt som sitt enda och rätta fädernesland.

"Vid ett-tiden Ekhult lågar
och mordbrännarskaran tågar
av. - Vid Liastugan ta' r den
in på kyrkovägen, dra'r den
norrut över Ellebäcken,
ryktbar såsom hem för Necken.
- Det ej minsta tvivel lider
ens i vår upplysnings tider.
Ovanföre skaran spanar
endast höga, dunkla granar,
som knappt ljuset genomsläppa.
Plötsligt ses en odlad täppa
och i den mor Sissas stuga.
- Männ'väl hennes andar duga?

Har då ingen skata skrattat,
ingen hund på dörren krattat
för att varsla för de gäster.
vilka nalkas? - Lugn hon sitter,
just där majsol varmast sänder
ner sitt rika, gyll'ne glitter
Vid sin spånad. På den fäster
hon sitt öga. Ryggen vänder
hon åt vägen.

Ryttmästaren:
Fan! Jag döde
alla trott i denna öde
trakt. Men se. Här finns en käring.
Gammal mat ger också näring.
Konlig Majestät i nåder
har befall slå alle åder.
Lägenheten I ej släppen,
Gossar, fyr! Och kär'ngen knäppen!

Knektarna re'n skotten lossat -
Sissa har fått låret krossat
Två se'n sitta av och tända
taket.

Ryttmästaren:
Vräken kärringstycket

in i huset! Är, kanhända,
sådant bondpack värt så mycket,
som en kula, - för att ända? -

Sissa slår med sina armar.
Tigger. Ingen sig förbarmar.
Blott ett högljutt hånskratt höres,
då hon in i kojan föres.
Elden spred sig. Stugan brände.
-Det var Kola-Sissas ände."

Ur "Bålet vid vägen" August Zach Collin.

Det var inte bara "Kola-Sissas ände", tiotusentals människor hade under århundradena rönt samma öde genom svenskarnas härjningar i det östansundska Danmark. - Och fler stod i tur!

Det finns gott om exempel på liknande skoningslös terror från andra herrefolk, men med den skillnaden att i de moderna exemplen har gärningsmännen utsatts för skoningslös kritik av världsomfattande opinioner och i en del fall har de skyldiga till och med ställts till svars för sina krigsförbrytelser. Skånelands folk ägde den gången ingen offentlig försvarare! - och nu gör man allt för att tysta ner och glömma denna del av vårt folks förflutna.

Nu återstod Jämshög och Gammalstorp, men även andra orter som Immeln och Glimåkra befann sig i farozonen. Kyrkoherden i det vidsträckta Jämshög-Näsums pastorat - de nuvarande församlingarna Näsüm, Jämshög och Kyrkhult - Jöns Sorbonius hade sannolikt stor del i att Karl XI upphävde ödeläggelseordern för Jämshögs del. Socknarna skonades, men tvingades i stället att intensifiera kampen mot de obekväma skogsinnevärdarna. Det uppmuntrades för övrigt genom "Judaspengar" i form av tio riksdaler för varje inlevererad levande "snapphane". Om de å andra sidan "levererade" en död "snapphane" fick de enbart halva den omtalade summan. En krigsföring av samma typ som praktiserats i senare tid av de västeuropeiska kolonialmakterna på olika håll i världen, för att göra sig av med den ursprungliga befolkningen.

Ryktet om Örkeneds ödeläggelse spred sig inom motståndssocknarna i Blekinge och norra Skåne. Det inverkade också på det belägrade Kristianstad så till vida, att svenskarna åter kunde börja använda underhållsvägen norr om Ivösjön genom Näsüms socken för transporter till belägringsarmén. Förut var sådana färder förenade med stora faror på de ödsliga skogsvägarna genom denna socken. Friskyttekaptenerna Simon Andersen och Henrik Ovesen Pflug och andra lyckades heller inte att i samma utsträckning uppamma bönderna till nya sabotageaktioner, främst för befolkningens rädsla för nya gruvliga mordbrännarraider från svenskarnas sida.

Till synes evinnerligt har man i svensk historieskrivning utmålat Kristian II som "Kristian Tyrann" på grund av hans åtgärder mot den upproriska svenska adeln. Men det finns fler historiska tyranner, - en av dem är Karl XI, varför då inte "Karl Tyrann"? Det vore mera på sin plats, ty det blodbad denne man verkställde i Skåneland saknar motstycke. Han förde helt enkelt ett hänsynslöst utrotningskrig. Det var inte bara de som svenskarna kallade för "snapphanar", utan hela socknar försvann från jordens yta genom brand, plundring och mord. Man kan med fog påstå att "Skånelands blodbad" var värre än "Stockholms blodbad", och skall därför den ene kallas "Tyrann" skall även den andre ha samma beteckning. Låt oss därför ge Karl XI kännetecknet "Karl Tyrann"!